

'Hvem vil egentlig ikke gerne være som en laks? Smuk, stærk, målbevidst, elegant. Drager ud i verden, vender trofast hjem igen'

Laksens betydning for mennesker

Indlæg ved Laksekonference 11/10-2019, Skjern, arrangeret af DCV og Dansk Laksefond

Af Arne Kvist Rønne, næstformand Dansk Laksefond

Om oplægsholderen

Mit navn af Arne Kvist Rønne; jeg er opvokset med Varde å som mit hjemmeland. Ostemanden i Ølgod*, ja det hed han altså og han var formand for Varde Sportsfiskerforening i den periode, hvor åen lugtede af phenol og der blev udledt kviksølv fra Grindstedværket, han tog os med ud til åen. Fortalte om dengang der var laks i åen, og fortalte os, at der blandt nogle medlemmer stadig var en tro på, at den oprindelige laks var i åen. Men det troede vi nu ikke på. Den første del af mit liv var jeg ærgerlig over at laksen var uddød, så kom en periode, hvor jeg levede i håbet om, at måske kunne den danske vildlaks blive reddet og nu lever jeg smålykkelig over at laksen trives. Stadig er det sådan, at når jeg ser en laks blinke i Varde å, så hopper mit hjerte af glæde. Jeg forstår det ikke helt.

*Ostemandens borgerlige navn var Kr. Møller Kristensen, tidligere formand for Varde Sportsfiskerforening

Når vi er samlet i dag er det fordi, at laksen har betydning. Ellers ville vi ikke være her. Men hvad er det for en betydning?

Mit indlæg er løst fabulerende; der er færre tal og data end jeg plejer at overøse forsamlinger med. Der er ingen slides. Og jeg vil tale lidt laaaangsomt-om-hvilken-betydning-laksen-har-for-mennesker. Jeg vil nemlig gerne have jer alle i forsamlingen til at mærke efter, sådan helt ind i hjertet, ud i kastearmen, ned i underlivet, midt ind i hovedet.

Fordi: Hvis vi virkelig forstår, hvad laksen betyder, så bliver det nemmere for os at udtrykke den store værdi, vi tillægger vildlaksen.

Og det er vigtigt. For det er os, der er i denne sal, der er drivkraften for sikring af den nordatlantiske laks i Danmark.

Jeg vil tale om laksens betydning ud fra tre F-ord: Føde, fiskeri, fascination.

LAKSEN SOM FØDE

Hvis I vil forstå hvor vigtig laksen er som menneskeføde, så spørg Trond Davidsen. Han er præsident for den internationale sammenslutning af lakse dambrug. Han er stolt over, at hans branche årligt serverer 17,5 mia. måltider med laks og at laksedambrugene understøtter 133.000 jobs rundt om på jorden.¹

I kan også kikke på FAOs hjemmeside. FAO står for Food and Agriculture Organisation of the United Nations. Det er FN's fødevareministerium – om man vil. Her er der market-outlooks for bestemte fisk. Herunder laks. Altså: hvordan er det globale marked for laks. I et nøgternt sprog taler man om, at der er biologiske udfordringer ved havdambrug. At væksten i produktion kun ventes at være på fire % i andet halvår af 2019. Og at lakseprisen i Norge juli pludselig faldt med 17%, fordi dambrugene blev nødsaget til slagte laks i en ruf pga. af alarmerende tætheder af lakselus. Der står også, at væksten i lakseproduktion er lavere i Norge end i Chile og at der er indgået en samarbejdsaftale mellem Norge og Argentina, så Argentina nu også kan få del i de lyksaligheder som norsk havdambrug beriger verden med.²

Hvis I stadig er i tvivl så kan tjekke kantinen i Skjern Kommune og I kan tjekke standard menukortet hos sticks'n sushi reasturanterne. Ja, der er laks på menuen. Eller hvad med den oplevelse som det er at sidde på en 'autentisk', altså rigtig autentisk, fiskerestaurant på en ø i Middelhavet og hvor man så kan vælge mellem laks stegt eller laks kogt – midt ude der i Middelhavet, hvor der aldrig-aldrig har svømmet en laks. Trist!

Laks som føde er i den grad blevet taget ud af sin naturlighed. Det er mad som spises overalt i verden, helt uden tanke for, hvor laksen hører til og kommer fra. Laks spises uden lidenskab og kærlighed. Spegepølse, havregrød, laks. Kedeligt, effektivt, praktisk.

Det er sket lige pludseligt. Frem til 1985 var der få, der spiste laks på verdensplan. Så kom dambrugene buldrende som en ekstrem succesfuld branche – vurderet ud fra salgstal, vel at mærke – og nu spiser alle laks, herunder mange som ikke aner hvad en laks egentlig er.

Lyder jeg ironisk?

Måske er jeg bare lidt i tvivl. På den ene side vil jeg gerne tro på lakse-dambrugernes forsikringer om hvor sundt det hele er, hvor tæt man er på at have løst problemet med at dambrugene ødelægger den vilde laks og at laks jo så sandelig er en mere klimavenlig spise end et stykke oksekød.

På anden side er det ærligt talt ret så grumt at tænke på laksen, den stolte skabning der så gerne vil svømme tusindvis af km og kaste sig meterhøjt over vandfald, nu er spærret inde i små bure, hvor den bare svømmer apatisk rundt og rundt og rundt og rundt.

¹ <https://www.fishfarmingexpert.com/article/healthy-affordable-salmon-celebrated-on-ocean-day/>

² <http://www.fao.org/in-action/globefish/market-reports/resource-detail/en/c/1176223/>

NU TIL FISKERIET

Det er velkendt at lystfiskeri efter laks er populært, nu som tidligere. I Europa fiskes der laks i Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Rusland, Irland, England, Wales, Scotland, Tyskland, Frankrig og Spanien.

Gennem alle årene er der blevet fisket efter laks, principielt set på helt den samme måde: Med en fiskestang, en line og en krog. Mere skal der ikke til – dét er nok til at skabe en intens dialog mellem lystfiskeren og det vandmiljø, der fiskes i.

Kigger man i et moderne grejkatalog kan man godt nok blive slået omkuld af alle spidsfindigheder. Devonspinneren er blevet skiftet ud med en kondomspinner, fluelinen findes nu i 100 varianter og det moderne trollingfiskeri efter østersølaks er så sandelig et udstyrstungt fiskeri – men i sin essens er alt uændret: En stang, en line, en krog.

Så selve det forhold, at lystfiskeri efter laks er en elsket fritidsaktivitet – dét har ikke ændret sig. For at illustrere betydningen i Danmark så lad mig nævne følgende:

Mange lystfiskerforeninger er pressede med for lav rekruttering. Det gælder i mindre grad ved laksevandløbene end andre steder.

Der er lavet studier som viser, at laksefiskeri ved Skjern og Gudenåen faktisk kaster en del lokaløkonomisk effekt af sig

Der er en betydelig stolthed ved de danske laksevandløb og interesse i at fremme lystfiskerturisme. Da dronningen var på besøg i Varde fortalte borgmesteren om egnens lyksaligheder – og nævnte naturligvis den sølvblanke Varde laks. Det illustrerer mig godt, hvordan fiskeriet efter lakse skaber en interesse og stolthed som bevæger sig ud over snævre lystfiskercirkler.

Lad mig runde dette afsnit af med at citere fra Svend Saabye's 'Lystfiskerliv': *Med et hjertesuk kan jeg sige nej til en fisketur efter gedder i en mose en stille og mild sommeraften og jeg kan opgive en tur med fluestang til et dejlige tørfluevand i Midtjylland, vel at mærke hvis livets ubarmhjertighed påbyder det – men laksefiskeri vil intet hindre mig i.*

FASCINATION AF LAKSEN

Uanset om man spiser laksen eller lystfisker efter den, så trækker laksen et tykt spor af fascination efter sig. Nogle skabninger er bare mere spændende end andre. I zoologiske haver ved man godt hvad der trækker publikum til; de nuttede, de kraftfulde, dem der har karaktertræk som vi mennesker kan spejle os i.

Laksen er fiskenes rock-star. Man kan være laksekonge og laksefarvet. Og laksen, ja den har i sandhed et eventyrligt liv.

Den er hjemmefødning og globalist. Bliver født oppe i Karstoft å og drager så på eventyr rundt i verden, i hvert fald langt nordpå. Og vender loyalt hjem igen. Tilpasningsduelig ud over alle grænser. Fra at være midt i Atlanterhavet med hundrede af meter vand under bugen i mørkt

vandunivers til nærmest at kravle rundt i gydegruset i den øvre å. Fra ferskvand til saltvand og tilbage igen.

Den er stærk og målbevidst. Den passerer forhindringer.

Hvem vil egentlig ikke gerne være som en laks? Smuk, stærk, målbevidst, elegant. Drager ud i verden, vender trofast hjem igen.

Ikke underligt at mange langt ud over lystfiskerkredse bruger laksen som metafor. Hvert år i forbindelse med Copenhagen Pride uddeler 'Landsforeningen For Bøsser, Lesbiske, Biseksuelle og Transpersoner' prisen Årets Laks. Prisen hædrer personer, der "bevæger sig mod strømmen" – med reference til laksens opstrøms rejse i vandløb og floder.

Laksens migration er et naturens helt store fortællinger. Gennem tusinder af år har de svømmet rundt på den nordlige del af jordkloden, har skabt myter og grundlag for lokale samfund. Ved floden Vèsère i det sydlige Frankrig, ikke langt fra Bourdeaux, findes en kendt indskæring i sten i en grotte af en laks, som nu vurderes at være 25.000 år gammel. Her har de altså siddet – de lokale – måske en regnfuld oktoberdag med høj vandstand og været fascineret af det næsten mystiske besøg hvert år af store laks.³

Området omkring Vancouver Island er lakseland, med en række forskellige typer af vildlaks – cohos, soyeyes, king salmon. Her lever Kwakiutl indianerstammen, en stamme med et særligt forhold til laks som en livline til at forstå deres kultur. Det er meget synligt i British Columbia hvor man overalt ser kunst og populærkunst til salg (masker, smykker, illustrationer), med reference til laks.⁴ Indlejret i stammens kultur er den opfattelse at laks er udødelige mennesker som bor under havet og som viser sig en gang imellem. Laksen lever et dobbelt liv mellem livet i laksebyen under havet og så livet i floderne på den canadisk kyst, en dobbelthed der bliver reflekteret i det forhold, at det i Kwakiutl kulturen er set som en særlig velsignelse at få tvillinger; en hilsen fra laksefolket under vandet. Og kun ved tvillingefødsel måtte man opføre en særlig lakse dans.⁵

Jeg ved ikke mine forældre dansede lakedansen da jeg blev født, men jeg er altså en tvilling! Og ja, laksen er en fantastisk, næsten overnaturlig skabning.

Lad os samle op. Jeg har talt om laksen ud fra tre f-ord: føde, fiskeri, fascination.

Som føde har laksen aldrig haft større betydning end nu. Siden 1985 er verden blevet laksespisende, desværre i en forvredet form, hvor alle de træk ved laksen som vi hylder bliver overset. Alle os der elsker vildlaks har en kæmpe opgave i at inspirere, presse og tigge om, at dambrugsindustrien i en fart bliver bæredygtig, så det kun bliver en kort parentes i menneskets historie at slatne tamlaks truer ægte vildlaks.

Alt er til gengæld ved det gamle, når det gælder lystfiskeriet, i den forstand at lystfiskerne stadigvæk knuselsker laksen. De fisker i højere grad catch&release og stængerne er ikke tunge

³ <http://www.visual-arts-cork.com/prehistoric/abri-poisson.htm#reliefsculpture>

⁴ <https://spiritsofthewestcoast.com/collections/the-salmon-symbol>

⁵ <http://www2.laiwanette.net/fountain/return-to-the-water-first-nations-relations-with-salmon/>

som i gamle dage, men interessen er usvækket. Laksen bidrager virkeligt til outdoor-livet i Danmark.

Laksens fascinerende kraft er også usvækket, men man kan måske frygte at den lakse-forsimpling som tamlaksene udgør på sigt kan true menigmands fascination af laksen.

Så hvis nogen var i tvivl: Laksens betydning for mennesker er stor, og nok større end på noget tidspunkt i historien.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNING: HVORDAN KAN VI BEVARE FASCINATIONEN AF LAKSEN?

Jeg har et enkelt budskab her til slut: Det er inspireret af Eddie McCarthy som gennem et langt arbejdsliv var leder af laksefiskeriet ved River Thurso i Nordskotland.⁶ Han var min arbejdsgiver et halvt år, lige efter at jeg var blevet student. Jeg var i lære som junior lakseghillie.

I perioden april-oktober bliver der næsten hver dag fanget laks ved river Thurso. Bliver det ikke trivielt at se på de fisk?

Nej. Ikke for Eddie. Han sagde hele tiden, at for erfarne lystfiskere er kunsten ikke at fange flest mulige, men at kunne blive ved med at beundre hver og en af flodens laks.

Vi lever med dna-test, optællinger, fangstregistreringer og videnskabeliggørelse af laksen, og det er godt sådan, for uden det vidensspring som vores dygtige biologer har mestret de sidste 20 år var vi ikke kommet så langt. Vi lever også med, at det nu ikke længere er sådan at man behøver at slide fem par støvler ved åen for at få et laksehug, faktisk kan man godt fange en 2-10 stykker om året hvis man er ihærdig. Så på den måde bliver laksen normalgjort blandt lystfiskerne.

Mit budskab er, at midt blandt alle graferne og det videnskabelige og det forhold, at det ikke længere er en sjældenhed at fange en laks i Danmark, så skal vi sørge for at dyrke den fascinerende historie om laksen som fiskenes pragtfulde rockstar, der har både biologisk og mytologisk kraft til at forbløffe os.

Jeg håber at I alle vil opleve en masse laksemagi!

⁶ <https://roadsandkingdoms.com/2016/old-man-river/>